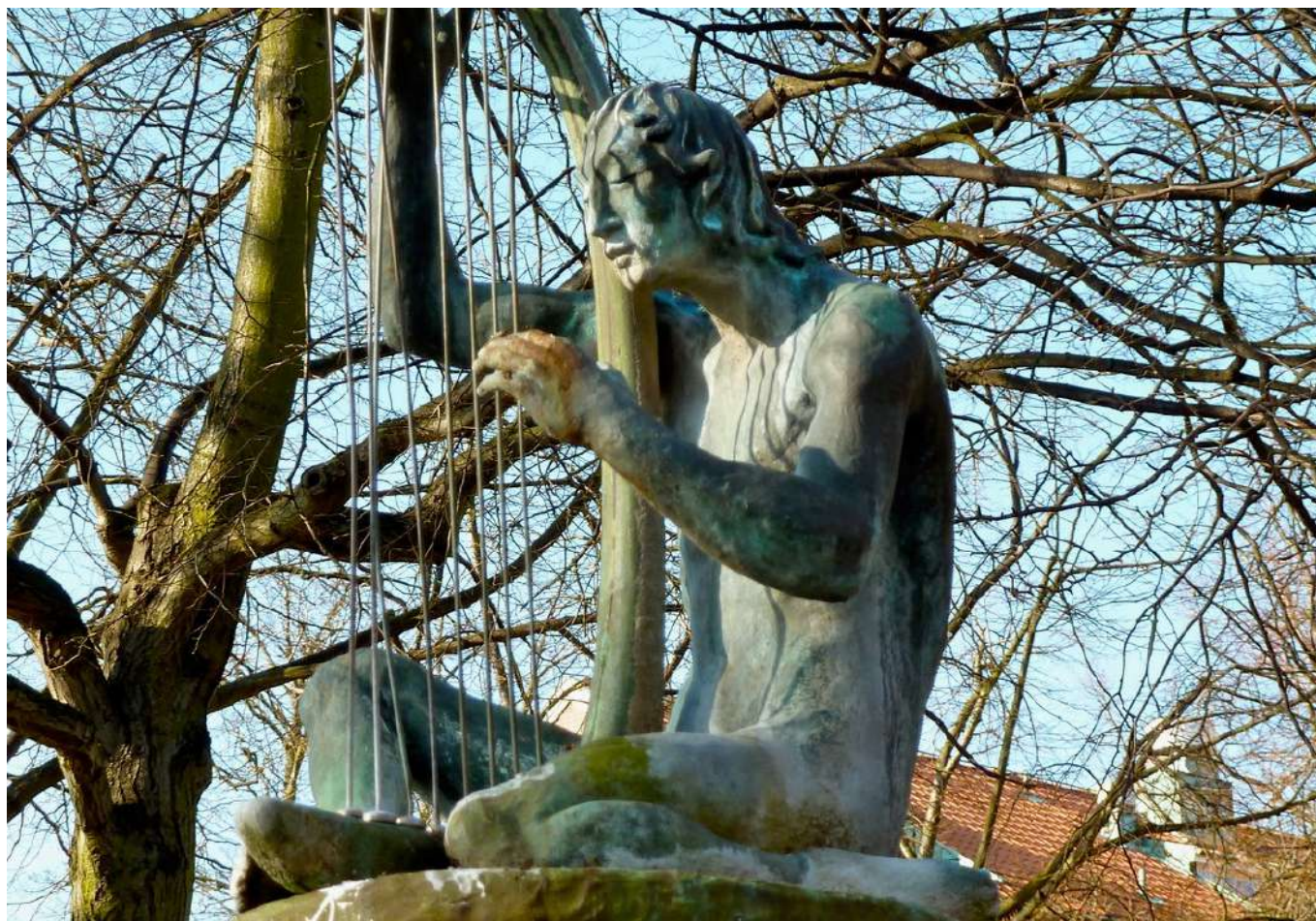

NOTIFIKATIONER

från Skånska Akademiens Vänförening Nr 16, Februari 2024

Fågelbadet, Trelleborg, av Ruth Holmquist Helgesson. Foto: Madeleine Brandin

Se upp!

Titta upp. Titta ner. Överallt kan du förhoppningsvis finna lyckoglimtar och skönhet. Eller bara saker att bli glad av mitt i vardagen. Om detta skriver Madeleine Brandin i detta nummer, vikten av skönhet och glädjeämnen i sin omgivning. Madeleine är arkitekt och författare med mångårig erfarenhet av stadsplanering. I sina böcker skriver hon också ofta om vikten av vackrare vardagsmiljöer.

Men livet är inte bara vardag...

Tack och lov är det också fest. Nu bjuder Skånska Akademien, tillsammans med oss Vänner, in till vår sedvanliga, storslagna Årsfest! Härlig underhållning blir det som vanligt och så klart dito mat i Grands ståtliga festsal. Om detta och hela programmet ser du allra

sist i bladet. Och så klart – alla är stort och varmt välkomna! Därtill lite om AI, något som ju har betydelse för var och en av oss och som verkligen tål att diskuteras. Vad ska man tänka på, hur och när ska man agera. Lite att ta fasta på i både vardag och fest!

Se mer!

Brunnslock, foto: Madeleine Brandin

AI

TEKNIK OCH KULTUR

En udda kombination Eller helt naturlig?

I februari 2024 är det 20 år sedan Facebook uppstod som en realitet i USA. Till Sverige kom det några år senare. Oavsett om du använder – eller är ”aktiv motståndare” till fenomenet – måste du hålla med om att Facebooks närvaro inneburit förändring i många sätt att dela social information.

2007 lanserades första generationens iPhone. Även denna tekniska pryl innebar för många en

förändring i sättet att använda den nya teknikens landvinningar.

För oss som är förankrade i det som är Skånska Akademiens och Vänföreningen signum: ”Skåne, kultur och humor” kan man undra – vad har teknikutvecklingen egentligen med skånsk kultur att göra? Troligtvis mycket. Troligen mer än vad du och jag initialt tänker. Helt plötsligt kan den nya tekniken AI skapa en tavla. Vem är då upphovsman? Vilken historia kan vi få om konstnären? Är tavlan ny-

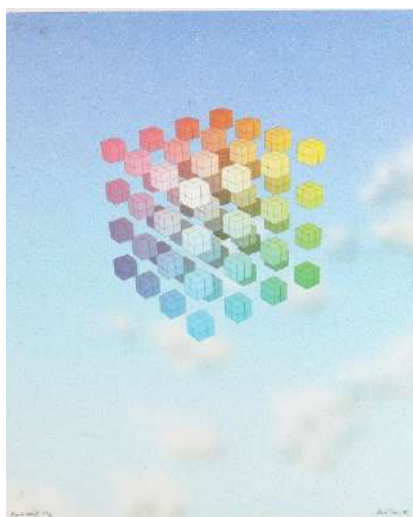
skapad, eller är den kanske bara en teknisk kombination av redan existerande verk?

Eller – Tänk dig en konsertupplevelse där det på scenen uppträder figurer som sjunger, agerar och dansar så som du gjorde själv, då i slutet av 70-talet. Upplevelsen är som om det vore in Real Life. Men så plötsligt ser du att det är avatare som uppträder – bildlika ABBA, rör sig som ABBA, sjunger som ABBA. Men inte är ABBA. Vad är det du ser?

Är denna teknik – ur kulturell synvinkel – en revolution? Nej inte alls! Redan 1966 hade konstnärsparet Beck & Ljung börjat experimentera med dåtidens nya teknik. Deras första separatutställning var på Lunds Konsthall 1967. Duon hade redan 1966 börjat använda stordatorer som konstnärligt medel. Möjligheterna att skriva ut bilder var vid denna tid begränsade och konstnärerna tvingades att använda radskrivarens standardtecken för att forma de första "primitiva" bilderna.

Trots tekniska svårigheter och skepsis från kollegers och kritikers sida såg de i förlängningen stora möjligheter för den grafiska bilden. Redan då var tekniken ett aktivt hjälpmedel för skaparna. Men det var väl ändå Beck & Ljung som skapade konstverken?

Idag ger den nya tekniken helt nya möjligheter. Det som inryms i begreppet AI kan – i detta sammanhang – skapa möjlighet att göra video med ett ansikte taget från en person, och ett budskap från en annan. Tänk vad detta kan innebära för vår trovärdighet för en bild och dess budskap. Och vad detta innebär när tekniken snart blir ännu bättre!

Beck & Jung

Finns det recept att kunna "stå emot" denna utveckling?

Kunskap är en viktig faktor för att förstå vilka möjligheter som finns med ny teknik.

Personliga träffar och nätverk är en annan viktig parameter. Att träffas och diskutera. Att möta kreatören och höra hans tankar bakom bilden.

Att vara källkritisk och fundera på vad som är sant, och vad som är tekniskt konstruerat.

I detta sammanhang är *fake news* det nya innebegreppet. Det innebär att alltid fundera på om det bakom en nyhet, en bild eller annat skapande, finns en fysisk av-

sändare, som kan ställas till svars – eller om det bakom nyheten/bilden/skapandet är något maskinellt och könlöst.

Men det som i framtiden blir ett ännu svårare begrepp i den tekniska utvecklingen är – vad är då *real news*? Det vill säga, vad är sant i den tekniska utveckling som pågår precis just nu? Och vad är kulturellt sant i denna utveckling? Hur mycket teknik får en kreatör använda för att det ska finnas en människa bakom?

Men – på Skånska Akademien och Vänföreningen årsfest kan du vara trygg. Där kommer boksribbenterna av Akademiens nya bok vara på plats och själva presentera vad de skapat. Musiken framförs av en legendar som är på plats. Maten skapas av Grands kockar. Jag, och förhoppningsvis även du, är där – så att vi på plats får träffas, utbyta åsikter, skratt och riktigt hygge oss. Välkomna!

Göran Alvek

Ordförande
i Skånska Akademiens Vänförening

Bli medlem!

Notifikationer är ett medlemsblad för föreningen

Skånska Akademiens Vänner.

Det kommer ut med fyra till fem digitala nummer per år. Redaktör för medlemsbladet är Ingela Jacobsson och mejladress till föreningen, såväl som till redaktören, är info@vanforeningen.com

Medlem i vänföreningen blir du genom att betala medlemsavgift, 150 kronor för år 2024. Beloppet sätts in på Vänföreningens Bankgiro 842-7817.

Glöm inte att uppge namn, mejladress och gärna även postadress.

Genom att gå med i Vänföreningen stödjer du på ett aktivt sätt Skånska Akademiens verksamhet.

Vill du veta mer, gå in på vår hemsida: vanforeningen.com

Madeleine Brandin

Text och foto

Där står hon. En kvinna med blicken i fjärran och resväskan beredd. Tåget kommer just in på stationen, jag hör det speciella ljudet av hjul över sken-skarvar och från signaler som varnar fotgängare på övergångsställen. Vinden lyfter håret i nacken. Hon som ska resa är av trä, målad i milda färger.

En äldre man går nära och studerar hur den sparade trästubben på två och en halv meter huggits och sågats. Vedträn är vad han själv har huggit. Detta konstverk i Ystad är skulpterat med motorsåg och stämjärn och målat med oljefärg av Sven-Ingvar Johansson (2020). Mannen blir mycket glad av vad han ser.

Det är i vardagsmiljön det händer!

Morgon i staden. Barn med hjälm och ryggsäck cyklar till skolan. Tåg och bussar fylls av passagerare med take-awaymuggar i händerna. Utanför bagerierna doftar det nybakat bröd, och på Kyrkogårdsgatan där gatuarbeten pågår luktar det kokande asfalt. Butikerna öppnar vartefter. Utanför biblioteket står en liten klunga människor som väntar på att komma in för att läsa dagens tidningar.

Som stadsarkitekt under många år vet jag att hus engagerar, vissa blir omtäckta, andra avskydda. Det är

inte konstigt. Allt vi gör, livet vi lever utspelar sig i en miljö, i rummen, i städerna, byarna, på landsbygden, i naturen. Vi påverkas av hur den byggda miljön är gestaltad. Det är gator och torg, parker och byggnader. Vi sätter samtidigt spår och investerar av oss själva när vi använder rummen, husen, staden och gatorna.

Trevnad är ett bra gammalt ord. Begreppet fanns länge inskrivet som lagkrav, idag skriver man "gestaltad livsmiljö". Med det menas en medvetenhet om utform-

ningen av platserna där vi bor, arbetar och lever våra liv. Det är en förmåga att se vad folk vill ha. Det gäller också äkthet, historia och arkitektoniska värden som håller över tid. Det behövs byggherrar som vill satsa och boende som kan betala. Politiker ska vilja och kunna.

Tidsanda, plats och kultur

Kultur har numera en stående plats i nyhetsrapporteringen vid sidan av ekonomi, sport och väder. Vi måste försöka tolka samtiden för att förbereda för framtiden. Kultur är

glöd, kraft och analys och förtjänar väl platsen bland nyheterna.

Kultur, säger mäklarna, är av stor betydelse vid val av bostadsort. Trevliga stadskärnor lockar turister. Det handlar förstås mycket om det finns teater och bio, museer att besöka och konserter att lyssna på. Men kultur är så mycket mer. Kultur är ett förhållningssätt, det handlar om värderingar under en viss tid och i ett visst land. Därför uppfattas till exempel Ystad och Trelleborg som olika, där finns olika kultur. Den ena en gammal regementsstad, den andra en industriarbetarstad.

Det finns också något mer grundläggande i begreppet kultur. Gamal romersk och egyptisk kultur var att bygga och organisera ett samhälle. Kultur var att tämja vatten, att bemästra pumpar och bevattningskanaler, att kunna bygga akvedukter. Det var astro-

nomi och kalendrar, att kunna förutsäga vädret till ledning för sådd och skörd. Därför, med det i minnet, ska rörmokare och cementfabriker också kunna ha plats mitt i stadskärnan. Staden behöver både "thinkers" och "makers". Vi talar om kunskapssamhället, men det är inte något nytt. Generationers kunskap har byggt upp industrin kring gummi, glas och sjöfart, hantverk som skomakeri och bryggeri, allt detta är basen för vad vi gör idag. Det ska vi vara stolta över. Staden får inte städas bort!

Det lokala är inte provinsialt, god kvalitet finns lika väl lokalt som i stora städer. Provinsens uppluftande flöde av konst, uppfinningar och idogt arbete tilltalar och inspirerar och får oss att tänka bättre, djupare och vidare.

Lera, brons, glas, ståltråd. Material helt enkelt.

En urgammal japansk broderiteknik bygger på att man lagar utslitna och nötta tyger med nya lager av tyglappar som sys fast med små stygn. Tekniken kallas Sashiko. Det ligger i tiden, att laga, att återanvända. Man kan göra sashiko idag genom att laga trasiga kläder så att det blir ett ornament som lyfter plagget, i stället för att försöka

göra lagningen så omärklig som möjligt. Lagning övergår till att bli ett dekorativt broderi. När japansk kejserlig keramik gick i kras så lade man med guld och silver och lack. Sprickan blev finare än det ursprungliga kärlet. Lagningen, kintsugi, skulle inte göras osynlig, utan blev en speciellt skön och utstickande del av föremålet.

Lagningar och tillägg i stadsmiljö kan höja värdena. Tillbyggnaden på Skissernas museum i Lund 2016 (Arkitektkontoret Elding Oscarsson) är ett sådant exempel. Tillfällig användning ska också uppmuntras. Jag glömmer inte en nyskriven operaföreställning "Den djupaste platsen" sommaren 2014 i ett dragigt magasin i Ystads hamn. Varvsstaden i Malmö är ett nu pågående spännande återbruksprojekt. *Anonymouse* gör oväntade miniinstallationer i vardaglig gatumiljö som blivit veritabla glädjespridare. Mera sådant, mera!

I jorden under oss ligger byggnaderna bildligt talat och väntar. Där finns sand att göra glas och betong av, lera att göra tegel av. Så har det varit i tusentals år. Det är en hisnande tankebild. Och omkring oss finns träden. Av trä gör man virke, av virke bygger man hus. Så ger man träden ett fortsatt liv. Skulpturer gjuts i brons. Eller huggs i trä. Granit, betong, metalltråd. Fasadmosaik är keramiskt material. Graffiti är snabbt och ibland olagligt uppförd konst, som ofta lika snabbt avlägsnas.

Utan konst mår vi sämre

När vi är hos doktorn är vi som mest sårbara. Samtidigt är vi speciellt mottagliga för intryck. Vi bläddrar förstrött i tidningarna i väntrummet, tavlor på väggarna tittar på oss, stolsitsarna är blanka. För barn finns ofta en liten lekhörna.

Forskning har visat att det har betydelse hur arkitektur, konst och design i vårdmiljö är utformad. Man har mätt blodtryck och intervjuat patienter, och det finns evidensbaserade slutsatser. Konst ska inte vara otäck eller problematiserande i sjukhusmiljö, men inte heller så menlös så man blir uttråkad.

I bästa fall är konsten integrerad med inredningen. Utanför och inne i entrén till Trelleborgs lasarett finns Ulla Viottis taktila rumsdelande tegelinstallation *Föränderlig profil* (2004). En liten sittande bronsflicka på en bänk i entréhallen av Fred Åberg (2004) älskas av de flesta. Att uttrycka sig i form och bild ligger i generna. En långtidsstudie visar att risken att drabbas av depression när du är äldre minskar om du regelbundet går på film, teater eller museum. Tar du del av kultur varje månad minskar risken med nära femtio procent. Motion är bra, men det visste vi redan. Kultur är också både läkande och uppbyggande.

Vi måste tala om skönhet

Den som fnyser flum är dum. Flum innefattar allt som gör livet värt att leva, som kärlek, skönhet, drömmar. Vi duckar för ordet vacker. De klassiska dygderna skönhet, sanning och godhet är tre grundläggande

gande aspekter på verkligheten. Det sanna och det goda utan skönhet blir moralism, det sköna utan det goda blir esteticism.

Finns det någon samsyn kring vad som är vackra hus i vacker stad? Alla tycker inte lika. Men forskning har visat att människor världen över i allmänhet uppskattar traditionell och småskalig bebyggelse, medan mycket av det nya anses för högt, för tätt och okänsligt, husen som form- och färglösa, dystra utan identitet. Städernas äldre bebyggelse och miljöer tas inte tillvara. Man vill ha mer variation och också fler och bättre utemiljöer och parker med offentlig konst. Det är kommunens uppgift att hålla emot rivningar och ställa krav på det nya.

Hus är kulturarv, men också mycket mer. Ting, säger man, är bara ting, betydelselösa. Men så är det inte. Ting är bärare av minnen. Husdrömmar verkar ha en sällsam kraft.

Gladare stad

Kultur betyder odling. Den får gärna vara närodlat. Jag blir glad att se de skulpturala portmotiven in till stadsparken i Trelleborg. De har ingen annan funktion än att vara inbjudande och markera över-

gången mellan torg och park. Men det är detaljer som visar omsorg om mig som ser dem, det påverkar mig och gör mig glad. Fortsatt glad blir jag av parkens Varelses i brons (2009) av Rolf Borselius, meterhöga vänliga figurer med mänskliga drag som sitter och ligger i gräset.

Offentlig konst får oss att lyfta en bit från fasta marken och det spritter i hjärtat. På skolgården kan den trösta litet barn, på väg till jobbet kan man identifiera sig med den hoppfulla skulpturen på torget, vid museet kan man provoceras till livgivande hjärtklappning.

Madeleine Brandin

Arkitekt och författare

*Madeleine kom nyss ut med sin tolfte och mycket hyllade bok:
"Frk Husgafvel
passionerad stadsarkitekt"*

Director har ordet:

Förra året avslutade vi på allra bästa sätt med en After Work på Grand, måndag 27 november. Ledamoten Nina Eldh talade om *Kungen 50 år som regent* och vår ambassadör i Danmark, Charlotte Wrangberg hade *Sveriges ambassad i Köpenhamn – en plattform för alla frågor på sin agenda*. Två föredrag som kom att tangeras varandra. Och nog var det något av publikrekord vid detta möte!

Nina, som under tiden 2006-2010 var informationschef vid Kungliga Hovstaterna, gav oss inblick i kungens roll och engagemang i stort som smått och berättade om egenskaper som kan vara svåra att uppfatta i ett utifrånperspektiv. Hon kunde också med saklighet och insikt svara på frågan varför kungahuset är populärt och inte alls ifrågasatt i den politiska debatten, eller bland medborgarna. Sannolikheten att detta skulle förändras med Drottning Victoria på tronen, kände hon i dagsläget också som ganska så osannolikt.

Charlotte Wrangberg har ett stort engagemang för samarbetet Sverige – Danmark och Öresundsregionen. Hon är uppväxt i Skåne där hon och maken har ett sommarhus och hon tillbringade en hel del tid i Danmark som ung. Hon gav oss en ingående bild av vilka arbetsuppgifter som åvilar en ambassad, i princip desamma var helst i världen man befinner sig. Hon beskrev samtidigt det speciella med att verka i en gränsregion, där två länder dagligen möts och där utbytet är så stort och så självklart. Något som ibland kan vara svårt att få den nationella svenska centrala administrationen att förstå. (Min kommentar.)

Nina, i sin tidigare roll som informationschef, och Charlotte med sin omfattande karriär på UD, har

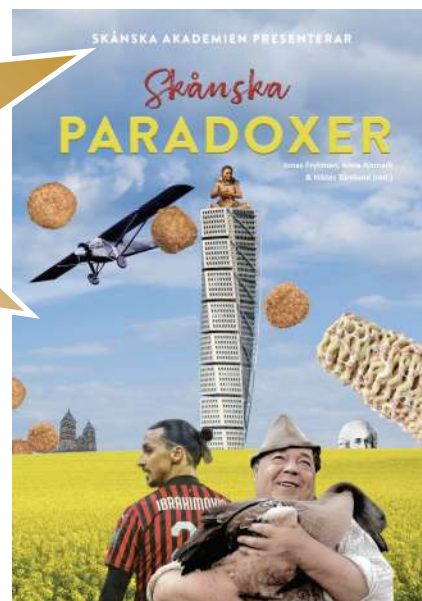
båda arbetat nära, eller om man så vill i, det officiella Sverige och hovet. Därmed har båda kunnat följa kungens olika roller under delar av hans 50 år som regent.

villigt ställt upp med sina litterära alster. Bland dessa kan jag nämna Reidar Jönsson, Michael Tapper och Björn Ranelid. Ledamoten Jonas Frykman kommer att vara vår ciceron vad gäller bokens innehåll och samtalar med några av de medverkande författarna.

9 MARS ÅRSFEST

**Varmt
välkomna till en
fullspäckad och festlig
Årsfest på Grand hotel i
Lund, lördagen den 9:e
mars kl 17.00**

Vi samlas i Stora Salen kl 17.00 och inleder kvällen med en presentation av Akademiens nya bok – *Skånska Paradoxer*. Många olika författare har bidragit med sina berättelser utifrån detta spännande tema. Flera av Akademiens ledamöter har medverkat, men flera externa gästförfattare har också

Efter denna bokrelease hälsar vi forskaren och forskningsarkivarien vid Institutet för språk och folkminnen, Mathias Strandberg, välkommen. Han kommer att hålla ett garanterat både lustfyllt och inspirerande föredrag om skånska dialekter. Om detta har han forskat och vet mycket om – och enligt säkra källor är han suverän på att härma många olika lokala idiom.

Efter detta föredrag blir det mingel med bubbel och snacks. Sedan sätter vi oss till bords och avnjuter

en middag bestående av varmrätt och en av Grands bejublade desserter – hemlagad moussetårta – och till detta serveras kaffe.

Därefter en strålande avslutning med pianovirtuosen och professor Hans Pålsson. Han kommer att både spela och tala till oss. Till sin hjälp har han Akademieleدامoten och poeten Niklas Törnlund.

Hans Pålsson är en av vår tids största svenska pianister. Självt har jag haft förmånen att under i stort sett hela hans karriär få följa honom, och vid många tillfällen också fått samarbeta med honom. Jag har många starka minnen av hans magnifika framträdanden. Inte minst minns jag de årligen återkommande konserterna jag hade glädjen att arrangera och som Hans gav på Mellby Atelier. Många besökare såg dessa som årets absoluta musikaliska höjdpunkt. Alltid garanterat fullsatt, eller om man så vill knöfyllt. Samma gällde för övrigt även för vännen och professor-kollegan Göran Söllscher som också återkom varje år.

Hans har en stor och gedigen karriär. Han har framträtt som solist med flera internationella orkestrar

Mathias Strandberg
foto: Pia Olson

och tillsammans med välrenommerade internationellt verksamma dirigenter.

Kammarmusiken har alltid legat honom varmt om hjärtat. Vintern 2010 spelade han Beethovens samtliga 32 pianosonater vid åtta utsålda hus i Stockholms konsert-hus under två och en halv vecka. Många är de tonsättare som skrivit verk tillägnade honom, och sam-mantaget minst 60 kompositioner har tillägnats honom. Hans är en äkta skåning, ett landskap han också varit trogen i hela sitt liv. Han blev huvudlärare i piano vid

Hans Pålsson

Musikhögskolan i Malmö 1979 och professor 1987. Hans pedagogiska gärning är omvitnad och flera av dagens ledande pianister har haft honom som lärare eller har deltagit i några av alla de masterclasses han ansvarat för. Han har också varit gästprofessor och gästlärare på flera olika internationella musikhögskolor.

Det är en stor glädje för mig att få hälsa vännen Hans Pålsson välkommen till årets stora högtid – Skånska Akademiens Årsfest.

Vi ses på Grand 9 mars!

Välkommen på fest!

hälsar

Martin Martinsson

Director, Skånska Akademien

Pris: 650 kr per person. I priset ingår bubbel, snacks, varmrätt, moussetårta med kaffe, föredrag och musik

**Anmälan och betalning senast den 1:e mars via Swish
till Skånska Akademien 123 596 79 71**

eller via Skånska Akademiens bankgiro 125-6569

OBS, meddela ditt namn och antal personer som du betalar för

Önskemål om specialkost meddelas till Akademiens secretaria
som också besvarar eventuella frågor:

cajsa.lund@gmail.com eller tel. 0708-20 58 85

